ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/341179317

Askeri Sosyoloji: Kuruluş, Gelişim ve Gelecek Üzerine Bir Değerlendirme Military Sociology: An Evaluation on Establishment, Development and the Future

Article · April 2020

CITATIONS
4

READS
719

1 author:

Barış Ateş
Turkish National Defence University
40 PUBLICATIONS **25** CITATIONS

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Barış Ateş on 06 May 2020.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

TJWS

Turkish Journal of War Studies

Türk Savaş Çalışmaları Dergisi

e-ISSN: 2717-7432

Askeri Sosyoloji: Kuruluş, Gelişim ve Gelecek Üzerine Bir Değerlendirme

Military Sociology: An Evaluation on Establishment, Development and the Future

Barış ATEŞ[1]

[1] Dr. – Türk Silahlı Kuvvetleri

Bu makalede geçen görüşler yazarın kendisine aittir, hiçbir kişi ve kurumu bağlamaz.

ORCID: 0000-0001-8548-6924

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Barış ATEŞ

E-posta/E-mail:

barisates@gmail.com

Araştırma Makalesi

Geliş tarihi/Received:

03 Şubat 2020

Revizyon talebi/Revision Requested:

13 Şubat 2020

Son revizyon /Last revision:

17 Şubat 2020

Kabul tarihi/Accepted:

26 Şubat 2020

Atıf/Citation:

Ateş, Barış. "Askeri Sosyoloji: Kuruluş, Gelişim ve Gelecek Üzerine Bir Değerlendirme". *Turkish Journal of War Studies* 1, no. 1 (2020), 53-74.

Özet

Bu makale askeri sosyolojinin bir alt disiplin olarak kuruluşunu, gelişimini, temel araştırma konuları ve diğer bilim dalları ile olan ilişkisini tarihsel süreç içerisinde açıklamaktadır. Ayrıca bu alanın Türkiye'de dahil olmak üzere farklı ülkelerdeki gelişim modellerini ve sorun alanlarını ele almaktadır. Askeri sosyolojinin, sosyolojinin bir alt disiplini olarak ortaya çıkışı II. Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelir. Bu zamanlamanın hem savaş sırasında ortaya çıkan pratik ihtiyaçlarla – ordunun sosyal sorunlarının çözümü - ilgisi vardır hem de o dönem orduda görev yapan sosyal bilimcilerin savaştan sonra da özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) askeri meseleler üzerine çalışmaya devam etmelerinin sonucudur. Sonrasında Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, zorunlu askerliğin kaldırılması ve barış gücü harekatlarında ortaya çıkan yeni sorunlar askeri sosyolojinin de genişlemesini ve doğal olarak gelişmesini sağlamıştır. Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte askeri sosyoloji araştırmaları Avrupa'da da ivme kazanmış ve günümüzde artık sosyolojinin bir alt dalı olarak kabul edilmektedir. Bu alan son yıllarda dünyanın diğer bölgelerinde de hem silahlı kuvvetlerin hem de akademik çevrelerin ilgisini çekmektedir. Askeri sosyolojinin tarihsel süreç içinde gelişimini açıklamak için bir makalenin yeterli olması elbette beklenemez. Ancak Türkiye'de bu alanda giderek artan ilgiyi bir nebze olsun karşılama fırsatı verecektir

Anahtar Kelimeler: askeri sosyoloji, askeri sosyoloji konuları, disiplinlerarasılık, Morris Janowitz

Abstract

This article explains the establishment of military sociology, its development, its main research subjects and its relationship with other disciplines in a historical perspective. It also addresses the various development models and problem areas of this sub-discipline in different countries, including Turkey. The emergence of military sociology as a sub-discipline of sociology coincides with the post-World War II period. There are two particular reasons for this timing. First of all, it is related to the practical needs of the military in order to solve its own social problems and secondly war-time social scientists continued to study on the military issues after the war, especially in the USA. Afterwards, the Korean War, the Vietnam War, the abolition of compulsory military service, and the new problems that emerged in peacekeeping operations also led to the expansion and development of military sociology. With the end of the Cold War period, military sociology research has also gained momentum in Europe and is now accepted as a sub-field of sociology. This field has attracted the attention of both armed forces and academic circles in other parts of the world in recent years. It can certainly not be expected that the development of military sociology in its historical perspective be explained in a single article. However, this article will provide an opportunity to meet, at least partially, the growing interest to this field of study in Turkey.

Key Words: military sociology, subjects of military sociology, interdisciplinarity, Morris Janowitz

GİRİŞ

Askeri sosyoloji, yeni başlayanlar için anlaşılması veya konumlandırılması zor bir alan olarak görülebilir. Çünkü genellikle bu alt-disiplinin araştırma konuları diğer disiplinler ile örtüşür. Dolayısıyla, askeri sosyolojinin tarihsel sürecini ele almadan önce tam olarak ne olduğunu ve ne yapmaya çalıştığını açıklamak gereklidir. Zira bu alanın disiplinlerarası yapısı ve ayrıca savaş sosyolojisi[1], sosyal psikoloji gibi alanlarla ortak paydası, Türkiye[2] gibi alanın yeni geliştiği ülkelerde kavram kargaşası yaratmaktadır. Bu makale tam da bu amaçla askeri sosyolojiye Türkiye'de giderek artan ilgiyi bir nebze olsun karşılamak ve bu amacı gerçekleştirirken alanın doğru kavramlarla tanımlanmasına yardımcı olmak amacını taşımaktadır.

Alanın önde gelen akademisyenlerinin askeri sosyolojiyi tanımlamalarında genel bir uzlaşı olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin David R. Segal, bu alanı "Askeri örgütün doğası ve silahlı kuvvetler ve toplum arasındaki ilişki üzerine bilimsel çalışma." olarak tanımlamaktadır.[3] Bu alanda en kapsamlı tanımlama Irving Smith'den gelmiştir ve alana ilgisi nispeten taze olanlar için doyurucu bir cevap sağlar: "Askeri sosyoloji, silahlı kuvvetlerin iç yapısını, uygulamalarını, algılamalarını ve ayrıca ordunun diğer sosyal kurumlarla arasındaki ilişkilerini analiz etmek için sosyolojik kavramları, teorileri ve yöntemleri kullanan disiplinlerarası bir sosyoloji alt alanıdır".[4]

Askeri sosyolojinin bir tıkanma yaşadığını ve yeni bir tanıma ihtiyaç olduğunu ifade eden akademisyenler de mevcuttur. Örneğin Eric Ouellet, "Askeri sosyoloji örgütlü şiddetin sosyolojisidir." önermesinde bulunmuş ve gerekçesini de şu şekilde açıklamıştır:

> Şiddet sosyolojisi fikri yeni bir fikir değil, ancak çeşitli nedenlerden ötürü, tarihsel olarak, şiddetin siyasi sonuçları olmadığında kriminolojiye ve politik bir amacı olduğunda politik sosyolojiye atfedilmiştir. Bununla birlikte hem kriminoloji hem de siyaset sosyolojisi, şiddete maruz kalanlar üzerinden analiz yapar, yani şiddet mağdurları üzerindeki etkiyi vurgular. Ancak askeri sosyoloji, spektrumun diğer ucundaki şiddet çalışmasını, yani organize şiddeti bir şekilde kullananları - askerleri- ele almaktadır.[5]

Fakat buradaki önermenin sorunlu olduğunu belirtmek gerekir. Her şeyden önce alanın geliştirilmesi ve genişletilmesi amacını taşıyan bu tanımlama aslında halen mevcut birçok araştırma konusunun kapsam dışında kalmasına ve askeri sosyolojinin savaş sosyolojisi ile karıştırılmasına neden olabilir. Nitekim akademik çevrelerde bu tanıma pek rağbet edilmemiştir.

---

[1] Savaş sosyolojisi genel olarak savaşın toplumda sahip olduğu anlam, devlet yapısı ile savaş arasındaki ilişkiye ve toplumların savaşa nasıl hazırlandıkları ve dahil olduklarına odaklanır. Belli başlı kaynaklar için bakınız: Molly Clever, https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0161.xml, Erişim tarihi: 21 Aralık 2019.

[2] İngilizce literatürde Askeri sosyolojinin tarihi ile ilgili çok sayıda yayım vardır. Bu makalenin kaynakçasında söz konusu yayınlarla ilgili bilgiye ulaşılabilir. Türkçe yazında bu konuda Adem Başpınar'ın yüksek lisans tezi *Askeri Sosyoloji: Tarih ve Kaynaklar*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bilim Dalı, 2010 ve şu makalesine bakılabilir: "Sosyolojinin Konusu Olarak Ordu ve Asker: Askeri Sosyoloji", *Sosyoloji Dergisi* 3, no. 24. (2012/1): 279-314.

[3] David R. Segal, "Military Sociology", içinde *21st Century Sociology,* ed. Clifton D. Bryant and Dennis L. Peck, (California: Sage Publications, 2007), 357.

[4] Irving Smith, "Military Sociology", içinde *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ed. George Ritzer, (Malden: Blackwell Publishing, 2007), 3040.

[5] Eric Ouellet, *New Directions in Military Sociology* (Whitby, Ontario: de Sitter Publications, 2005), 23-24.

Askeri sosyoloji araştırma konuları her geçen gün genişlemekte ve çeşitlenmektedir. Bu konular genel olarak iki ana başlık altında değerlendirilebilir: Birincisi, kurum olarak ordunun araştırılması, ikincisi ise sivil-asker ilişkileridir. Bunun dışında kabul gören üçlü bir sınıflandırma söz konusudur: Askeri örgüt ve askerlik mesleği, ordu ve toplum ilişkisi çalışmaları, savaş ve çatışma üzerine araştırmalar.[6] Daha detaylı bir liste vermek gerekirse etnik, dini, cinsiyet farklılıkları, çeşitlilik, uyum (*cohesion*), motivasyon, liderlik, askeri kurumlar sosyolojisi, zorunlu askerlik-profesyonel ordu, askeri kültür, askeri değişim, askeri eğitim, asker aileleri, sivil-asker ilişkileri, ordunun diğer ordularla, uluslararası örgütlerle ve STK'larla ilişkisi, örgütlü şiddetin kullanımı ve kontrolü gibi alanlar başlıca araştırma konuları olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca, mevcut araştırma kurumlarından birisi olan Ordu ve Toplum Üzerine Avrupa Araştırma Grubu (*European Research Group on Military and Society -ERGOMAS*) bünyesinde kurulan çalışma grupları da genel bir fikir verebilir:[7] Askerlik mesleği; kamuoyu, medya ve ordu; moral, uyum ve liderlik; asker aileleri; ordunun sivil kontrolü; cinsiyet ve ordu; barış gücü askerleri; ordu ve polis ilişkileri; şiddet ve ordu; personel temini ve muhafazası; emekliler ve toplum; çatışma yönetimi ve barış ekonomisi; eleştirel askeri çalışmalar.

NEDEN ASKERİ SOSYOLOJİ?

Caforio, "…ordunun araştırılması için en sağlam ve eksiksiz bilimsel yaklaşımın sosyolojik yaklaşım" olduğunu ve "bunun kesinlikle tarihsel inceleme (özellikle sosyal tarih), sosyal psikoloji, kültürel antropoloji ve siyaset bilimi tarafından faydalı şekilde desteklenebileceğini" belirtmektedir.[8] Bu cümle tek başına askeri sosyolojinin neden kurulduğunu ve ne şekilde geliştiğini özetlemektedir. Ancak konunun anlaşılması açısından detayları açıklamakta fayda vardır. Sosyolojinin birçok alt disiplini vardır. Sağlık, şehir, çevre, ekonomik sosyoloji veya siyaset sosyolojisi bunlardan sadece birkaçı olarak sayılabilir. Bu durumda askeri sosyoloji adında bir alt-disiplinin olması çok yadırganmamaktadır. Çünkü orduyu ve onun üyesi askerleri toplumun geri kalanından ayıran oldukça önemli farklılıklar vardır. Öncelikle askerlik mesleği doğası gereği bir ölüm-kalım meselesidir. Bu elbette her asker için meslek hayatının her döneminde geçerli değildir. Ancak attığı her adım, aldığı her türlü eğitim ve tüm kıyafet ve teçhizatı askere bu ölüm-kalım meselesi perspektifini hatırlatır. Dolayısıyla askerin diğer meslek grupları ile aynı esaslarla değerlendirilmesi sağlıklı sonuçlar vermez. Ayrıca askerlerin kışlalarda sivil dünyadan izole edilmiş gizlilik ortamında çalışması ordunun anlaşılmasını zorlaştırır. Bunun üzerine silahlı kuvvetlerin son derece karmaşık teşkilat ve sosyal yapısı eklenince analiz ve inceleme daha da zorlaşır. "Örgütlü şiddet kullanma" tekelini elinde bulunduran ordunun hemen hemen her eyleminin toplum üzerinde de ciddi etkileri vardır. Joseph Soeters, Patricia M. Shields ve Sebastiaan Rietjens araştırma metotlarını ele aldıkları kitaplarında özellikle şiddet kullanma tekelinin en fazla ve öngörülemez şekilde etki eden sosyal dinamiklerden olduğunu belirtmektedirler.[9] Tüm bu etkenler bir araya gelince orduyu, askerleri ve bunların toplumla ilişkisini analiz etmek için askeri sosyoloji kaçınılmaz olarak bir gereklilik haline gelmiştir.

---

[6] Gwyn Harries-Jenkins and Charles Moskos, "Trend Report: Armed Forces and Society", *Current Sociology* 29, no. 3 (1981): 6.

[7] https://ergomas.ch/index.php/working-groups, Erişim tarihi: 20 Aralık 2019.

[8] Giuseppe Caforio, "Introduction", *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio, Marina Nuciari, İkinci Basım, (Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018), 3.

[9] Joseph Soeters, Patricia M. Shields and Sebastiaan Rietjens, *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies* (Abingdon: Routledge, 2014), 3.

Caforio, konuyu biraz daha ileri taşıyarak askeri sosyolojinin "özellikle özel" olduğunu belirtmektedir. Hem yukarıda belirtilen askerin sivillerden ayrı dünyasını anlamaya adanmış bir bilim dalı olması hem de askeri sosyoloji ile ilgilenen farklı disiplinlerden sivillerin ve askerlerin bulunmasını askeri sosyolojinin bu "özel" haline gerekçe olarak göstermektedir.[10] Askeri sosyolojiyi, sosyolojinin diğer alt dallarından ayıran bir diğer önemli yönü ise diğerlerinin sınırları pek belli olmayan "gayri resmî kurumları" inceliyor (eğitim, spor, aile sosyolojisi gibi) olmasıdır. Halbuki askeri sosyoloji sınırları belli spesifik resmi bir kurumu incelemektedir.[11] Sadece bu bile askeri sosyolojiye neden ihtiyaç duyulduğunu açıklamak için kuvvetli bir gerekçedir.

Askeri sosyolojinin önemli karakteristiklerinden birisi disiplinlerarası yapısıdır. Bu özellik disiplinin temellerinin atılmaya başladığı dönemlere kadar gider. İlk geniş kapsamlı askeri sosyoloji çalışması olarak kabul edilen araştırmayı yöneten Stouffer'in ekibinde psikolog, tarihçi, istatistikçi ve sosyologların yer alması bunun en büyük örneğidir.[12] Kümmel farklı disiplinlerden bilim insanlarının bulunmasını şu şekilde açıklamaktadır: "….disiplinlerarasılığın nedeni, ordunun kendi içinde oldukça karmaşık bir sosyal fenomen olması ve bu fenomenin toplumun çeşitli seviyeleri ile kesişen ve birkaç farklı bağlama dokunan ve böylece birden fazla sürecin iç içe geçmesi olduğu gerçeğinde yatmaktadır."[13] Nihayetinde inceleme konusu olan ordu tek bir disiplinin çabalarıyla anlaşılamayacak kadar büyük ve karmaşık bir yapıdır. Soeters, konuyu bir kademe daha ileri taşıyarak bütüncül bir sosyal bilimden bahseder. O'na göre, karar alıcılar ordunun problem sahaları ile ilgili araştırma talep etmektedir ve bunu yaparken askeri sosyolojinin sınırlarını dikkate almazlar. Dolayısıyla sosyologlar çabalarını sosyal ve örgütsel psikologlar, siyaset bilimciler, kamu yönetimi uzmanları ve hatta antropologlarla bütünleştirmelidirler.[14]

Sonuç olarak askeri sosyoloji, sosyologlar kadar siyaset bilimciler, sosyal psikologlar, tarihçiler, ekonomistler, uluslararası ilişkiler uzmanları gibi geniş yelpazedeki akademisyenlerin ve askerlerin katkı sağladığı bir alan olarak kabul edilmektedir. Ancak bu durum askeri sosyolojinin beraber yola çıktığı diğer disiplinlerden farkının olmadığı anlamına gelmez. Örneğin psikoloji bireylere; sosyal psikoloji küçük grup süreçlerine odaklanırken siyaset bilimciler savaşın genel uluslararası ilişkiler içindeki yerine odaklanır. Ancak farklı aktörler arasında ortaya çıkan şiddet biçimleri ile ordu üzerinde yapılan yapısal ve operasyonel değişikliklerin bileşenleri, iç dinamikleri, diğer sosyal aktörlerle olan ilişkileri üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını incelemek askeri sosyolojinin görevidir.[15] Askeri sosyolojinin incelediği temel araştırma konuları ve bu inceleme için kullandığı teori ve yöntemler de farklılık yaratan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır.

---

[10] Caforio, "Introduction", *Handbook of the Sociology of the Military*, 4.

[11] Ouellet, *age*, 6.

[12] Giuseppe Caforio, "Introduction: The interdisciplinary and cross-national character of social studies on the military –the need for such an approach", içinde *Social Sciences and the Military: An Interdisciplinary Overview*, ed. Giuseppe Caforio, (Abingdon: Routledge, 2007), 1; Joseph W. Ryan, *Samuel Stouffer and the GI Survey: Sociologists and Soldiers during the Second World War* (Knoxville: University of Tennessee Press, 2013), xiv-xv.

[13] Gerhard Kümmel, "A Soldier is a Soldier is a Soldier!? The Military and its Soldiers in an Era of Globalization", içinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio, (New York: Springer, 2006), 417.

[14] Joseph Soeters, "Military Sociology in the Netherlands", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel ve A. D. Prüfert (Baden-Baden: Nomos, 2000), 136.

[15] Giuseppe Caforio and Marina Nuciari, "Conclusion: Themes and Issues of the Sociology of the Military", içinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio and Marina Nuciari, 2. Basım (Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018), 615.

ASKERİ SOSYOLOJİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ: NEDEN AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ?

Askeri sosyoloji kozmik bir boşluktan ortaya çıkmamıştır.[16] Aksine sosyolojinin gelişmeye başladığı 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında yapılan çalışmalardan faydalanmış ve bunları daha ileriye taşımıştır. Bu kapsamda Auguste Comte, Alexis de Tocqueville, Herbert Spencer, Gaetano Mosca ve Max Weber ilk akla gelen sosyologlardır.[17] Örneğin, Tocqueville tarafından incelenen ordu-toplum ilişkisi, subayların sosyal kökenleri, kariyercilik gibi konular halen askeri sosyolojinin en önemli araştırma konuları olma özelliğini korumaktadır. Mosca'nın "ordu ve tarihsel evrimi, mevcut dönemde en uygun ordu yapısının ne olması gerektiğini anlamak için ciddi çalışmalara değer bir alandır" tespitiyle adeta o günden askeri sosyolojinin gerekliliğini vurgulamıştır.[18] Herbert Spencer'in modern toplumların askeri biçimlerden endüstriyel biçimlere evrimi, Emile Durkheim'ın askerlik hizmetinin intihar üzerindeki potansiyel etkisini ve Max Weber'in Prusya Ordusunu ideal bürokratik organizasyona örnek olarak ele aldığı çalışması diğer örnekler olarak gösterilebilir.[19] Bu alanda yapılan en son çalışmalardan birinde Soeters, sosyolojinin geçmişteki kurucu ve etkili isimlerinin ortaya koyduğu teorik ve kavramsal altyapının günümüz ordularının analizi için ne şekilde kullanıldığını açıklamaktadır. Kurucu sosyologların çalışmalarında kullandığı kavramlar ve teoriler bugünün ordularının karşılaştığı sorun alanları için önemli bir altyapı oluşturmaktadır.[20]

Elbette bu noktada önemli bir gerçeğin altını çizmek gereklidir. İlk sosyologlar analizlerinde askerliği ve orduyu merkeze alan çalışmalar yapmamışlardır. Ordu her ne kadar ilk sosyologların gündemine girmiş olsa da bir kurum olarak ordu ve savaşın sosyal boyutuna kısıtlı ilgi ve onu sosyal bir süreç olarak inceleyen çalışma yok denecek kadar azdır. Yukarıda belirtilen örneklerde dahi ordu ile ilgili sınırlı bilgi vardır ve bu uzmanlar genellikle ideolojik veya insan temelli sorunlarla ilgilenirken orduyu da doğal olarak analizlerine dahil etmişlerdir.[21] Ancak bu çalışmalarda kullanılan kavramsal ve teorik çerçeve askeri sosyologlar tarafından bir temel veya başlangıç noktası olarak alınmış ve dolayısıyla askeri sosyolojiye bilimsel derinlik kazandırmıştır.

II. Dünya Savaşından önce sosyolojinin orduya olan ilgisi sınırlıdır.[22] Nitekim Bernard Boene'in Amerikan askeri sosyolojisini incelediği çalışmasında elde edilen bulgular da bu durumu doğrulamaktadır. Bu çalışmaya göre 1892-1992 arasında yayımlanan 4.228 akademik çalışmanın sadece %5'i 1942'i öncesine aittir. Üstelik bunların büyük çoğunluğu sosyolojiden ziyade

[16] Giuseppe Caforio ve Doo-Seung Hong, "Some Historical Notes", içinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio ve Marina Nuciari, 2. Basım (Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018), 9

[17] Söz konusu kaynaklar için bakınız: Auguste Comte, *Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Anlayış Üzerine Konuşma*, çeviren. Erkan Ataçay, (Ankara: Bilge Su Yayıncılık, 2015); Alexis de Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, çeviren. Seçkin Sertdemir Özdemir, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016); Herbert Spencer, *The Principles of Sociology*, 3 cilt (New York: D. Appleton and Company, 1898); Gaetano Mosca, *The Ruling Class* (New York: McGraw-Hill Book Company, 1939); Max Weber, *Ekonomi ve Toplum*, çeviren. Latif Boyacı, (İstanbul: Yarın Yayınları, 2012).

[18] Caforio ve Hong, *age*, 10-14.

[19] David R. Segal and Morten G. Ender, "Sociology in Military Officer Education", *Armed Forces & Society* 35, no. 1, (Oct. 2008): 3.

[20] Joseph Soeters, *Sociology and Military Studies: Classical and Current Foundations* (New York: Routledge, 2018), 5.

[21] Segal ve Ender, age, 4; Segal, Military Sociology, *21st Century Sociology*, 353-354.

[22] Morris Janowitz, "Armed Forces and Society: A World Perspective", içinde *Armed Forces and Society: Sociological Essays,* ed. Jacques van Doorn (Lahey: Mouton, 1968), 15.

psikolojinin alanına girmektedir.[23] Bir kısmı ise siyaset bilimcilere aittir. Bu durum alanın disiplinlerarası karakterinin köklerini açıklamakla beraber o dönemde ordu ve savaşın analizinde sosyolojik bakış açısının nispeten eksik olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde 20. yüzyılın ilk yarısında yapılan çalışmalar yayımlandıkları dönemde sosyoloji yerine sosyal tarih olarak kabul edilmiştir.[24]

Askeri sosyolojinin II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ve özellikle 1960-1980 arasındaki yıllarda bilimsel bir alt disiplin olarak ortaya çıktığı üzerinde genel bir görüş birliği vardır.[25] Ancak bu durumda bile askeri sosyoloji planlı bir akademik çabanın sonucunda ortaya çıkmamıştır. Aksine dönemin pratik ihtiyaçlarının sonucu olarak gelişmiştir.[26] Bu dönemde başı çeken ülke Amerika Birleşik Devletleridir (ABD) ve yukarıda bahsedilen pratik ihtiyaçlar tamamen Amerikan Ordusunun savaş sırasında karşılaştığı problem sahaları ile ilgilidir. Bundan dolayı disiplin bu ülkede ortaya çıkmış ve Soğuk Savaş dönemi boyunca Amerikalı akademisyenler tarafından geliştirilmiştir.

II. Dünya Savaşı sırasında ABD daha önce hiç karşılaşmadığı bir sorunla yüz yüze gelmiştir. Birkaç yüz bin askerden oluşan ve sınır ötesine nadiren gönderilen ordunun yerinde artık 7 milyonluk bir kuvvet ile dünyanın değişik bölgelerinde savaşan bir ordu vardı ve bu devasa yapı aynı büyüklükteki sorunları da beraberinde getiriyordu. ABD Ordusu, bu sorunların çözümü için Birlik Tutumları Araştırma Programı (*U.S. Army Troop Attitude Research Program*) oluşturmuş ve sosyolog, antropolog, sosyal psikolog ve istatistikçilerin de bulunduğu bir grup akademisyeni seferber etmiştir.[27] Yaklaşık 500.000 askere 200'den fazla anket ve mülakat uygulaması ile birçok problem sahasının çözümü için karar alıcılara raporlar hazırlanmıştır. Bu dönemde örneğin Panama'daki askerlerin çamaşır yıkama sisteminin analizinden ateşkes sonrası kimin önce terhis olacağına kadar çok çeşitli konularda çözüm önerileri sunulmuştur.[28] En önemli bulgulardan birisi ise alt kademe birliklerin muharebe etkinliği için birincil grup uyumunun (*primary group cohesion*) öneminin ortaya çıkmasıdır. Doğal olarak bu uyumun bozulmasına neden olacak hiçbir adımın atılmaması için ordunun üst kademe yönetimine tavsiyelerde bulunmuşlardır. Başını Samuel A.Stouffer'in çektiği bu araştırmacıların birçoğu savaştan sonra da çalışmalarına devam etmişlerdir. Nihayet 1949'da savaş sırasında elde edilen bulgular dört ciltten oluşan *Studies in Social Psychology in World War* adı altında yayımlanmıştır. Bu serinin ilk iki cildi (*The American Soldier: Adjustment During Army Life ve The American Soldier: Combat and its Aftermath*) askeri sosyoloji için özel bir öneme sahiptir.

Askeri sosyolojinin pratik ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıkması disiplinin gelişim çizgisini de etkilemiştir. Öncelikle askeri sosyoloji, en kalabalık grup olan kara kuvvetlerinin

[23] Bernard Boene, "Social Science Research, War and the Military in the United States: An Outsider's View of the Field's Dominant National Tradition", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert (Baden-Baden: Nomos, 2000), 149.

[24] Nehama Ella Babin ve David R.Segal, "Institutional Change in Armed Forces at the Dawning of the 21st Century", içinde *Military Sociology: Global Perspectives*, ed. Leena Parmar (Jaipur: Rawat Publications, 1999), 53-54.

[25] Segal ve Ender, agm, 5

[26] Giuseppe Caforio, Introduction, içinde *Handbook of the Sociology of the Military*, 4.

[27] James Burk, David R. Segal, "Editor's Introduction", içinde *Military Sociology*, ed. David R. Segal ve James Burk, c. 1 (Londra: SAGE Publications, 2012), XXVI-XXVII; Caforio ve Hong, "Some Historical Notes", içinde *Handbook of the Sociology of the Military*, 14-15.

[28] Samuel A. Stouffer et al., *The American Soldier: Adjustment During Army Life, Studies in Social Psychology in World War Vol I* (New York: Science Editions, 1965), 3-22. İlk baskısı 1949 yılında Princeton University Press tarafından yapılmıştır.

muharip unsurları ve zorunlu askerlik sistemi nedeniyle erlere yönelik muharip kara unsurları sosyolojisi olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim bu trend 1960'lara kadar devam etmiştir. Ayrıca açıkça ordunun ve savaşın yönetilmesine yardımcı olmayı amaçladığı için, öncelikle ulusal veya ulus ötesi kaygılara değil örgütsel ve küçük grup süreçlerine yönelik bir uygulamalı alan olmuştur.[29] Sonraki yıllarda ordunun pratik ihtiyaçlarının askeri sosyolojiyi ve askeri sosyolojinin ordunun politikalarını etkileme geleneği devam etmiştir.[30] Örneğin Kore Savaşı sırasında ırk entegrasyonu meselesi esas odak alanlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır, çünkü II. Dünya Savaşı sırasında bu konuda başlayan çabalar yetersiz kalmıştır. Nitekim askeri sosyologlar çabalarını bu alana yönlendirmiştir. Vietnam Savaşı ve sonrası yıllarda, Amerika'daki sosyal eğilimlerin ordu üzerinde bir etkisi olduğu kabulü artmıştır. Uyuşturucu kullanımı Amerikan genç nüfusu arasında büyük ölçüde artmış ve bu durum doğal olarak orduya giren gençlere de yansımıştır. Kadınlar artan sayıda Amerikan işgücüne girmiştir ve ordu doğal olarak cinsiyet entegrasyonu meselesiyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu eğilimlerin ordudaki tezahürleri askeri sosyoloji konusunun bir parçası haline gelmiştir.[31] 1960'lı yıllarda Huntington[32] ve Janowitz[33] askerlik mesleği ile ilgili çalışmalar yayımlamışlar ve subayın sosyal rolü ile ordu ile sivil kurumlar arasındaki yapısal ilişkiyi analiz etmişlerdir. Dolayısıyla askeri sosyolojinin kapsamı zorunlu askerlerden sonra subaylar grubuna ve askerlik mesleğinin incelenmesine geçerek yeni bir araştırma konusu eklenmiştir. Benzer şekilde Kore Savaşı ile Vietnam Savaşı arasında ordu ile ev sahibi ülke arasındaki ilişkiler yeni bir konu olarak askeri sosyolojiye dahil edilmiştir.[34]

Askeri sosyolojinin ortaya çıkışı ve gelişiminin anlaşılması için bu alanın babası olarak kabul edilen Morris Janowitz'in akademik kariyerinin de ele alınması gereklidir. Savaş sırasında ABD Ordusunda propaganda biriminde görev yapan Janowitz, daha sonra savaş esirlerinin sorgusuna katılmıştır.[35] Aslında siyaset sosyolojisi ile ilgilenmesine rağmen 1950'lerden itibaren savaştan elde ettiği tecrübelerle askeri sosyolojinin kurumsal bir kimliğe kavuşturulması yönünde ciddi çaba sarf etmiştir. Bu amaçla 1961'da ilk resmi seminer grubunu [*Inter-University Seminar on Armed Forces and Society (IUSAFS)*] toplamıştır. Sadece yedi sosyologla başlayan bu grubun üye sayısı her geçen gün artmaktadır. Aralarında tarihçiler, siyaset bilimciler, sosyologlar, psikologlar, ekonomistler ve uluslararası ilişkiler uzmanları vardır. Grubun finansmanı için fon sağlamakta dahil olmak üzere hemen her konuda başı çeken akademisyen Janowitz'den başkası değildi. James Burk, Janowitz'in IUSAFS'yi ordu ile üniversiteyi birbirine bağlayan bir köprü, siviller ve askerlerin bir araya geleceği bir forum olarak gördüğünü aktarmaktadır. Janowitz'e göre "ordu ile üniversiteler arasında yeni bir

[29] David R. Segal and James Burk, "Editor's Introduction", içinde *Military Sociology*, ed. David R. Segal and James Burk, c. 1 (Londra: SAGE Publications, 2012), XXVI-XXVII.

[30] ABD Güvenlik bürokrasisi ile askeri sosyologlar arasındaki "işbirliği" için bakınız: Adem Başpınar, "Sosyolojinin Konusu Olarak Ordu ve Asker: Askeri Sosyoloji", *Sosyoloji Dergisi* 3, no. 24 (2012/1), 279-314.

[31] Burk ve Segal, "Editor's Introduction", içinde *Military Sociology*, XXVIII-XXX; Babin ve Segal, age, 56.

[32] Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations* (New York: Vintage Books, 1957).

[33] Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait* (New York: Free Press, 1960).

[34] Babin ve Segal, age, 55.

[35] Shils ile beraber yayımladığı makale bugün dahi askeri sosyolojinin en önemli araştırma konularından olan uyum (*cohesion*) meselesinin klasikleri arasına girmiştir. Edward A. Shils ve Morris Janowitz, "Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II", *The Public Opinion Quarterly* 12, no. 2 (Yaz 1948): 280-315.

entelektüel, eleştirel ve tam anlamıyla akademik bir ilişki geliştirilmelidir. Bu hem ordu üzerinde etkili bir sivil kontrol hem de anlamlı bir askeri politika için elzemdir."[36]

Janowitz'in etkisi ABD ile sınırlı kalmamıştır. Mesela Hollanda'da askeri sosyolojiyi kurumsallaştırmada etkili olan Jacques Van Doorn, Janowitz'le beraber çalışmıştır. Aynı şekilde Fransız Bernard Boene ve İsveç'ten Bengt Abrahammson gibi dönemin Avrupalı sosyologları onunla çalışmak için Chicago'ya gitmiş ve Fransa ve İsveç'te askeri sosyolojinin gelişimini sağlamışlardır. Kendisinden sonraki Amerikan askeri sosyologları (örneğin, David Segal, Mady Segal, James Burk ve Brenda Moore), halef kuşağı olarak lisansüstü eğitimlerini Chicago'da almıştır.[37] O'nun bu kişisel çabası olmadan askeri sosyolojinin derli toplu bir gelişim çizgisi izlemesi ve kurumsallaşmasının imkânsız olmasa bile çok daha uzun zaman alacağı değerlendirilmektedir.

Amerikan askeri sosyolojisi IUSAFS sayesinde kurumsallaşmayı başarmış ve birçok farklı disiplinden sivil akademisyenler ile askerleri bir çatı altında toplamıştır. Üyeler tarihçiler, siyaset bilimciler, sosyologlar, psikologlar, uluslararası ilişkiler, hukuk gibi çok farklı alanlardan gelmektedir. Bu durum Janowitz'in en başından beri ısrarla üzerinde durduğu disiplinlerarası yapının doğal bir sonucudur. Dolayısıyla ordu üzerine uzmanlaşmış araştırmacılar için bir merkez olarak adlandırılmaktadır.[38] IUSAFS, önemli sosyoloji dergilerinin bu disiplinin Vietnam Savaşı'na karşı ideolojik muhalefetinden dolayı savaş sırasında askeri meseleler üzerine makaleler yayınlamak istememesinin de etkisiyle[39] 1974'de *Armed Forces and Society* dergisini çıkarmaya başlamıştır. Askeri sosyolojinin en etkili yayın organı olan bu dergi, 1974'den beri aralıksız olarak yayımlanmakta ve askeri sosyoloji alanındaki temel bilimsel tartışmaların odağında yer almaktadır. 1973'de yayın hayatına başlayan *Journal of Political and Military Sociology* dergisi ise 2012-2017 arasında *Political and Military Sociology: An Annual Review* (Cilt 39-45) olarak devam etmiştir. Daha sonra *University of Florida Press* tarafından devralınmış ve eski ismiyle yayın hayatına devam etmektedir.[40]

IUSAFS, sadece Amerikan askeri sosyolojisi için çok önemli bir fonksiyonu yerine getirmekle kalmamış aynı zamanda Morris Janowitz, Jacques van Doorn ve Gwyn Harries-Jenkins'in çabaları ile Uluslararası Sosyoloji Derneği (*International Sociological Association-ISA*) bünyesinde Silahlı Kuvvetler ve Toplum Araştırma Komitesi'nin kurulmasına da yardımcı olmuştur.[41] Daha sonra, barış ve barışı koruma ile ilgili konuların askeri sosyolojinin gündemine girmesiyle birlikte adı "Silahlı Kuvvetler ve Çatışma Çözümü Araştırma Komitesi" olarak değiştirilmiştir.[42] Şu anda bu komite ISA altında RCO1 olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.[43]

---

[36] James Burk, "Morris Janowitz and the Origins of Sociological Research on Armed Forces and Society", *Armed Forces and Society* 19, no. 2 (1993): 169-178. Janowitz'in ısrarla "askeri sosyolog" ünvanını kullanmak istemediğini de burada belirtmek gerekir.

[37] Segal ve Ender, agm, 6.

[38] Burk, "Morris Janowitz and the Origins of Sociological...", 169-170.

[39] Burk ve Segal, Editor's Introduction, içinde *Military Sociology*, XXXI.

[40] Jonathan Swarts, Journal of Political and Military Sociology, elektronik posta görüşmesi, 16 Ocak 2020.

[41] 1966 yılında Fransa'da yapılan "Altıncı Dünya Sosyoloji Kongresi"nde Silahlı Kuvvetler ve Toplum çalışma grubunun yaptığı sunumların bir kısmı Jacques Van Doorn'un editörlüğünde (*Armed Forces and Society: Sociological Essays*, Lahey: Mouton, 1968) yayımlanmıştır. Janowitz, IUSAFS'nin bu konudaki katkısını kitabın önsözünde açıkça belirtmektedir.

[42] Segal ve Ender, agm, 5.

[43] https://www.isa-sociology.org/en/research-networks/research-committees, Erişim Tarihi: 19 Ocak 2020.

Avrupa'da Askeri Sosyolojinin Gelişimi

Askeri sosyolojinin Avrupa'daki gelişimi özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ivme kazanmıştır. Soğuk Savaş döneminde, Batı Avrupa ülkelerinin ABD askeri sosyoloji çevreleri ile olan ilişkisinin sonucu olarak bu ülkelerde kısıtlı da olsa bir askeri sosyoloji varlığından söz etmek mümkündür. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise bu çabalar Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile birlikte komünizm sonrası problemlerinin çözümüne yönelik olarak devreye girmiştir. Zorunlu askerliği sona erdirme, ordunun sivil demokratik kontrolü, modernizasyon, cinsiyet entegrasyonu ve asker aileleri gibi konular ön plana çıkmıştır. ABD'de olduğu gibi Avrupa'da da bu alanın disiplinlerarası özelliğini koruduğu görülmektedir. Avrupa ülkelerinde askeri sosyolojinin gelişiminde kişisel çabaların etkisi büyüktür.

İngiltere'de askeri sosyolojinin başlangıçta engellemelerle karşılaştığı öne sürülmektedir. Ancak burada bahsedilen hukuksal veya idari engellemelerden ziyade İngiliz kimliğinin bir yansıması olan hususlardır. İngilizlerin merkezi hükümete ve dolayısıyla onun temsilcisi olarak gördükleri orduya şüpheyle yaklaşmaları doğal olarak ordu ile ilgili disiplinlere karşı antipati ile yaklaşılmasına yol açmıştır. Bir diğeri, otoriter ve militarist oldukları anlaşılan Avrupalı rakiplerinin aksine, İngilizlerin kendilerini liberal ve serbest piyasayı destekleyici olarak görmesidir. Bu bakış açısı, 18. ve 19. yüzyıllarda İngiliz yükselişi için kültürel bir açıklama sunarak bu yükselişin askeri ve ekonomik temellerini görmezden gelir. Dolayısıyla sosyolojik araştırmayı etkileyen temel teoriler ağırlıklı olarak ekonomikti ve ordu ile ilgili olayları daha önemli sosyal güçlerin bir yan ürünü olarak görme eğilimi vardı.[44] Bu hususlara ilave olarak Dandeker, sosyoloji dışındaki akademisyenlerin askeri sosyolojiye eleştirel bakış açısının da olumsuz etkileri olduğunu öne sürmektedir. Bununla birlikte Gwyn Harries-Jenkins gibi uzmanlar askeri sosyolojinin gelişimi için ciddi çaba sarf etmiştir.[45] İngiltere için yukarıda belirtilen karamsar tablonun aslında son yıllarda değişmeye başladığını belirtmek gerekir. Hem dünya çapında askeri sosyologlar yetiştirmeyi başardılar, hem de birçok üniversitede bu alana olan ilginin artmasını sağlamışlardır. 2019 yılı itibari ile Genelkurmay Başkanının danışmanlarından birisi önde gelen bir askeri sosyologdur. Üstelik son yıllarda küçük birlik eğitimi, uyum ve komuta-kontrol konularında en kapsamlı araştırmalar İngiltere'den çıkmıştır.[46]

Almanya'da orduyu merkeze alan sosyolojik araştırmalar özellikle 20. yüzyılın ilk yarısında görülmektedir. Ancak Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte bu alan neredeyse tamamen unutulmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu alana olan ilgi tekrar ortaya çıkmış ve 1959'da Protestan Çalışma Grubu (*Evangelische Studiengemeinschaft*) kurulmuştur. Bu grup Alman Ordusu üzerine sosyolojik araştırmalar yapmıştır. Yine 1961'de Ordu ile İlgili Sosyolojik Araştırma Grubu

[44] Tyler Crabb ve David R. Segal, "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe", içinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio and Marina Nuciari, 2. Basım (Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018), 63.

[45] Christopher Dandeker, "Armed Forces and Society Research iin the United Kingdom: A Review of British Military Sociology", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert, (Baden-Baden: Nomos, 2000), 68-70.

[46] Anthony King, *The Combat Soldier: Infantry Tactics and Cohesion in the Twentieth and Twenty-First Centuries* (Oxford: Oxford University Press, 2013); Anthony King, *Command: The Twenty-First-Century General*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2019); Anthony King, *Frontline: Combat and Cohesion in the Twenty-First Century*, (Oxford: Oxford University Press, 2015) askeri sosyoloji okuma listelerine eklenmesi gereken çalışmalardır.

(*Wehrsoziologische Forschungsgruppe*) oluşturulmuştur.[47] Günümüzde üniversitelerden ziyade araştırma merkezlerinin (örneğin *Sozialwissenschaftliche Institut der Bundeswehr-SOWI*- Almanya Silahlı Kuvvetleri Sosyal Araştırma Enstitüsü) Alman askeri sosyolojisinin gelişimine katkı sağladığı görülmektedir. Bu araştırma merkezlerinin önemli bir bölümü Alman ordusu tarafından finanse edilmektedir. Ancak bu merkezlerde yapılan araştırmaların sivil üniversitelerde ve toplumda aynı karşılığı bulmadığı dile getirilmektedir.[48] Buna rağmen Almanya uluslararası saygınlığa sahip askeri sosyologlar yetiştirmeyi başarmıştır.

Her ne kadar sosyolojinin kuruluşunda Fransa'nın önemli bir rolü olsa da ilk sosyologların orduyu piyasa toplumu içerisinde alakasız ve ikinci planda görmeleri nedeniyle askeri sosyolojinin gelişimi ancak Cezayir Savaşı ve sonrasında yaşanan olaylarla başlamıştır. Bu savaştan sonra sivil-asker ilişkilerinde yaşanan sorunlar ve darbe girişimi neticesinde 1960 ve 70'li yıllarda disiplin hızlı bir gelişme göstermiştir. Ancak bu gelişim ordunun dışında gerçekleşmiştir. Fransız askeri akademilerinde sosyoloji öğretimi 1982'ye kadar ciddi bir şekilde ele alınmamıştır. Genellikle kriz dönemlerinde bazı gelişmeler olmuş ancak bunlar kurumsallaşamamıştır. 1980'lerin başında çeşitli reformlar, Fransız Harp Okulu *Saint-Cyr'e* sosyolojinin dahil edilmesi için fırsat yaratmıştır. Öğrenim süresi üç yıla çıkarılmıştır. Bu reformlar subaylara ordunun ekonomik ve sosyal boyutları hakkında daha geniş bir bilgi sağlayarak sivil akranları seviyesine yaklaştırmayı hedeflemiştir. Sosyolojiyi 1960'ların siyasi istikrarsızlığı ve anti-militarizmiyle ilişkilendiren yaşlı subaylar, bu reformlara şüpheyle yaklaşmaktaydı. Ancak bu reformları denetleyen komite hem generaller hem de seçkin sivil üniversitelerden gelen akademisyenlerden oluşuyordu. Bu komitenin en genç üyesi Bernard Boëne, ABD'deki askeri sosyolojinin gelişimi üzerine kapsamlı bir araştırma yayımlamış ve üretilen raporların çoğunun yönünü etkilemiştir. Nihayetinde üç başlangıç dersi müfredata eklenmiştir: genel sosyoloji, askeri sosyoloji ve insan kaynakları yönetimi. Sonraki yıllarda, Fransa'da askeri sosyoloji araştırmalarında ciddi artış olmuş ve müfredat zenginleşmiştir.[49]

İtalya'da askeri sosyolojinin gelişimi faşist dönem nedeniyle sekteye uğramış ve bu duraklama dönemi II. Dünya Savaşı sonrasında da devam etmiştir. 1970'lerde bir ilerleme sağlanmış olsa da yapılan çalışmaların çoğu, siyasi, ideolojik sebepler ve karşılıklı şüpheden dolayı ordunun kendisini dış dünyaya kapatmasına yol açmıştır. Dolayısıyla ordu üzerine yapılan tüm araştırmalar resmi izin veya destek olmadan ordu dışından yürütülmüştür. Bu durum 1980'lerin sonunda azalmış ve Askeri Stratejik Araştırmalar Merkezi (*Military Center for Strategic Studies -Ce.Mi.S.S.*), ordu üzerine sosyal araştırmalar için resmi bir merkez olarak kurulmuştur. Bu merkez, ordu ve sivil araştırmacılar arasında bağlantılar kurmaya, bilimsel çalışmaları yayınlamaya ve güvenlik bürokrasisine danışmanlık yapmaya başlamıştır. Askerlerin motivasyonları ve koşulları ile ilgili araştırmalar, CeMiSS'in ilk birkaç yılı için temel çalışma alanı olmuştur. ERGOMAS'ın kurulması İtalyan araştırmacıların Amerikalı sosyologlar tarafından üretilen modellerin ötesine geçmelerine yardımcı

[47] Paul Klein, "Sociology and the Military in Germany", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert, (Baden-Baden: Nomos, 2000), 44-45.

[48] Crabb ve Segal, "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe", 64.

[49] Bernard Boëne, "Teaching Sociology at Saint-Cyr, 1983-2004 and Beyond A Personal Account", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 18; Crabb ve Segal, "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe", 64. Michel Louis Martin, "French Military Sociological Research: A Still Promising Field", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel ve A.D. Prüfert, (Baden-Baden: Nomos, 2000), 22-23.

olmuştur. ERGOMAS'ın desteğiyle, İtalyan araştırmacılar 1990'lar boyunca başta subay eğitimi olmak üzere çeşitli ulusal çalışmalar yapmışlardır.[50]

Hollanda askeri sosyolojinin Avrupa'da belki de en fazla rağbet gördüğü ülke olmuştur. Bunun önemli sebeplerinden birisi Jacques van Doorn gibi önde gelen bir sosyoloğun ABD'li meslektaşları ile hemen hemen aynı dönemde bu alanda çalışmaya başlamasıdır. Ayrıca Cornelius Lammers ve Ger Teitler bu alandaki ilk Hollandalı öncüler olarak sayılabilir. 1920'lerden itibaren askeri okullarda sosyal konulara yer veren Hollanda Ordusu 1960'lardan itibaren sosyoloji derslerini müfredata dahil etmiştir. Jacques van Doorn'un 1962'den 1972'ye kadar Hollanda Kraliyet Akademisinde askeri sosyoloji profesörü olarak görev yapması sayesinde bu alan güçlü ve bağımsız bir disiplin haline gelmiştir. Son yıllarda, müfredat daha entegre ve disiplinlerarası bir yaklaşıma geçmiştir.[51] Jacques van Doorn'un açtığı yolda ilerleyen askeri sosyologlar sayesinde bu ülkenin dünya çapında askeri sosyologlar yetiştirdiğini görülmektedir.

ABD'de 1960 gibi çok erken bir tarihte kurumsallaşan askeri sosyoloji Avrupa'da ancak 1986 yılında ERGOMAS'ın kurulmasıyla bu süreci tamamlayabilmiştir. ERGOMAS şu anda dünyanın dört bir yanından bütün araştırmacılara açık, ordu ve toplumla ilgili ortak araştırmalar yürütmektedir. Elbette bu kuruluş da disiplinlerarası bir niteliğe sahiptir. ERGOMAS'ın 2010 yılında resmi yayın aracı olarak kurduğu Res Militaris iki dilde (İngilizce, Fransızca) yayım yapan hakemli bir dergidir. Başlangıçta Fransız Harp Okulu *Saint Cyr* tarafından finanse edilen dergi şu anda *Cenevre School of Governance* tarafından desteklenmektedir.[52] 2018 yılında yayım hayatına başlayan "*The Scandinavian Journal of Military Studies*" dergisi de Avrupa merkezli yayınlar arasında sayılabilir.

Rusya

Rusya'da askeri sosyolojinin gelişimi ile ilgili İngilizce literatürde çok az sayıda yayın vardır ve bunlar genellikle birkaç askeri sosyoloğun elinden çıkmıştır. Buna rağmen Rus askeri sosyolojisinin gelişimine yer ayırmak gerekir. Her şeyden önce Ruslar askeri sosyolojinin Rusya'da 19'uncu yüzyılda kurulduğunu iddia etmektedir.[53] Hatta Obraztsov, askeri bilimleri sosyal bilimler ile ilişkilendirmeye çalışan ve "askeri sosyoloji"nin gerekliliğini vurgulayan ilk uzmanın Nikolay Andreevich Korf (1866-1924) olduğunu öne sürmektedir. Ancak yazara göre Korf'un askeri sosyoloji olarak önerdiği alan aslında askeri etkinliğin hizmetinde bir bilim dalından başka bir şey değildi.[54]

19'uncu yüzyıl sonu ile 20'nci yüzyıl başında Rus İmparatorluk Ordusu subayları arasında bir askeri sosyoloji geleneği başlamıştır. Bu bilim dalının ordunun içinden gelişmeye başlaması nedeniyle son zamanlara kadar askeri sosyoloji ya bizzat askerler tarafından ya da ordu için çalışan

[50] Crabb ve Segal, "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe", 65; Giuseppe Caforio, "Military Sociological Research in Italy", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert, (Baden-Baden: Nomos, 2000), 116-118.

[51] Crabb ve Segal, "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe", 65; René Moelker, Joseph Soeters, "Van Doorn and Beyond: From Teaching Sociology to Interdisciplinary, Problem-Based Learning in Dutch Officer Training", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 36-48; Soeters, "Military Sociology in the Netherlands", 128-130.

[52] https://www.ergomas.ch/, Erişim tarihi: 20 Aralık 2019.

[53] Sociological center of the Russian Federation Armed Forces, Ministry of Defence of the Russian Federation https://eng.mil.ru/en/science/sociological_center.htm Erişim tarihi 18 Aralık 2019.

[54] Igor V. Obraztsov, "Military Sociology in Russia: Origins, Traditions, and Prospects", içinde *New Directions in Military Sociology*, ed. Eric Ouellet, (Whitby, Ontario: de Sitter Publications, 2005), 66.

siviller tarafından yürütülmüştür. Örneğin iki albay 20. yüzyılın başında binlerce üst rütbeli askerin (1300'den fazla general ve 3000'den fazla albay) şahsi dosyalarını inceleyerek ordunun sosyo-demografik yapısını, değişimlerini ve kariyer çizgisini analiz etmişlerdir.[55] Bu çalışmanın en azından amaç ve kapsam olarak Janowitz'in 1960 yılında yayımladığı ve askeri sosyolojinin temel eserlerinden birisi olan "*The Professional Soldier*" ile benzer olduğunu belirtmek gerekir. Janowitz, bu çalışmasını ABD Ordusundaki 760 general/amiral ve 113 subayın biyografik bilgileri, anketler ve mülakatlar üzerinden gerçekleştirmişti.

19.yüzyıl sonunda gelişmeye başlayan Rus askeri sosyolojisi, akademisyenlerin birçoğu I. Dünya Savaşı'ndan veya 1917 devriminden sağ çıkamadığı için yok olmaya yüz tutmuştur. Ayrıca 20. yüzyılın ilk yarısında, Marksist ideoloji savaş ve ordu hakkındaki öğretilere aykırı olabilecek ampirik araştırmaları yasaklamıştır. Disiplinin 1960'larda yeniden ortaya çıkmasına izin verilmiş ancak kurumsal gizlilik devam etmiştir. Örneğin yabancı yazarların askeri sosyoloji kitapları, Sovyetler Birliği'nin ana kütüphanesi olan Lenin Devlet Kütüphanesi tarafından satın alınmış ama bunlar sadece çok sınırlı sayıda ve "güvenilir" akademisyenlere verilmiştir. Obraztsov'a göre Sovyet askeri sosyolojisinin hem teorik hem de ampirik gelişiminin zayıf kalmasının nedenlerinden birisi bu kaynaklara erişim problemidir. Sosyoloji kongrelerinde yabancı meslektaşlarla (hem Amerikan hem de Batı Avrupa) iletişim sadece "ideolojik olarak onaylanmış" çok sınırlı bir gruba emanet edilmiştir. Her Sovyet heyeti genellikle bir veya iki katılımcıdan oluşmuş ve Sovyet katılımcıları tarafından hazırlanan tüm raporların içeriği ordu tarafından onay sürecinden geçirilmiştir. Raporlar Sovyetler Birliği silahlı kuvvetlerindeki gerçek durum hakkında herhangi bir bilgi tür içeremezdi.[56]

Sovyetlerin çökmesinden sonra Rusya'da çoğunlukla askeri araştırma birimleri ve akademilerde yarı bağımsız bir askeri sosyolojinin geliştiği belirtilmektedir. Büyük Rus sosyal bilim dergileri askeri sosyolojiye geniş yer ayırmıştır ancak araştırma yapmak için tam bir akademik özgürlük yine sağlanamamıştır.[57] Obraztsov'a göre de Rus askeri sosyolojisi askeri etkinliği arttırmak için toplumu askeri bir bakış açısı ile ele alır ve askeri sosyoloji ordunun hizmetinde yarı bağımsız bir disiplin olarak görülür.[58] Demokratikleşmeye rağmen, Rusya'daki askeri sosyoloji ordu içi bir bilim olmaya devam etmektedir. Orduya yönelik araştırmalar yine ordu için oluşturulan özel araştırma kurumlarındaki askeri sosyologlar tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle bu araştırma alanı üzerinde askerlerin tam bir tekeli vardır.[59] Ordu içinde ise tek sosyoloji birimi Sosyoloji merkezidir. Bu merkez siyasi iktidarın ve ordunun, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetlerinin inşası, eğitimi ve ahlaki ve psikolojik meselelerini çözmek için silahlı kuvvetler içindeki sosyal süreçleri takip eder. Merkezin bir diğer önemli görevi, komutanlar, personel ve ilgili birimlere askeri personel ile çalışmaları için bilgi ve metodolojik destek sağlamaktır. Merkezin araştırma laboratuvarları tarafından yapılan sürekli görevler arasında, askerlerin ve aile üyelerinin sosyo-ekonomik ve yasal durumlarının yıllık olarak izlenmesi de bulunmaktadır. [60]

---

[55] Obraztsov, age, 67.

[56] Igor V. Obraztsov, "Teaching Sociology in Military Educational Institutions of Russia", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 166-167.

[57] Crabb ve Segal, "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe", 82

[58] Obraztsov, "Military Sociology in Russia: Origins, Traditions, and Prospects", 78.

[59] Igor V. Obraztsov, "Teaching Sociology in Military Educational Institutions of Russia", 174.

[60] Sociological center of the Russian Federation Armed Forces, Ministry of Defence of the Russian Federation https://eng.mil.ru/en/science/sociological_center.htm Erişim tarihi 18 Aralık 2019.

Rus askeri sosyolojisinin ne kadar bağımsız olduğu bu çalışmanın sınırları dışındadır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki ABD dahil tüm ülkelerde askeri sosyoloji askeri etkinliğin arttırılması ve ordunun pratik ihtiyaçlarının çözümü için çalışmaktadır. ABD'de II. Dünya Savaşı, Kore ve Vietnam Savaşları, profesyonel orduya geçiş, 21.yüzyılın yeni güvenlik gereksinimleri daima askeri sosyologlara yeni araştırma konuları olarak sunulmuş ve alanın genişlemesine neden olmuştur. Benzer bir durum batı Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile ortaya çıkan yeni tip görevler, profesyonelleşme, çeşitlilik gibi konular askeri sosyologlara olan ihtiyacı arttırmış ve bu durumda da doğal olarak ordunun hizmetinde bulunmuşlardır. Yine doğu Avrupa ülkeleri komünizm sonrası ortaya çıkan ve yukarıda kısaca ele alınan sorun alanlarının çözümü için çalışmış ve bunun karşılığında da kendi akademik alanlarını genişletmişlerdir. Bu noktada Rus ve batı askeri sosyolojisi arasında fark olarak ortaya konulabilecek hususlar akademik özgürlük ve teorik, metodolojik çalışmaların Rusya'da daha sınırlı olması olarak açıklanabilir. Nitekim Rus askeri sosyoloji araştırmaları akademik bir üründen ziyade çoğunlukla ordunun ya da siyasi iktidarın hizmetinde raporlar olarak kalmıştır.

Güney Kore ve Japonya

Silahlı kuvvetler ve toplum araştırmaları çoğunlukla Amerikalı ve Avrupalı akademisyenler tarafından yürütülmüştür. 2008 yılında, ISA RC 01 (Silahlı Kuvvetler ve Çatışma Çözümü Araştırma Komitesinin) geçici toplantıları ilk kez Güney Kore'nin Seul kentinde gerçekleştirilmiştir. Konferansın konumuna rağmen, Tayvan, Filipinler, Moğolistan ve Güney Kore'den sadece bir avuç akademisyen katılım sağlamıştır. Organizasyon komitesi, Çin ve Japonya'daki askerlik mesleği ve sivil-asker ilişkileri ile ilgisi olabilecek araştırma enstitüleri ve bireysel akademisyenlerle geniş çapta temasa geçmiş ancak davet konusunda başarısız olmuştur. Güney Kore merkezli *Korea Institute for Defense Analyses* (KIDA) tarafından üç ayda bir yayımlanan ve SSCI'de endekslenen *The Korean Journal of Defense Analysis* dergisi bu bölgedeki önde gelen araştırmacılara fırsat sunmaktadır. KIDA ayrıca, Japonya, Çin, Tayvan ve Vietnam'daki diğer araştırma kuruluşları ile iş birliği anlaşmaları imzalamıştır.[61] Japonya'da askeri sosyolojinin ilk adımları 1970'lerde atılmasına rağmen gerçek anlamda kabulü 90'lı yıllarda gerçekleşmiştir ve bu durumda Janowitz'in de öğrencisi olan Hitoshi Kawano'nun etkili olduğu öne sürülmektedir. Şu an askeri sosyoloji müfredata eklenmiş ve hem sivil-asker ilişkileri hem de askeri organizasyonu kapsayacak şekilde genişlemiştir.[62]

İsrail

Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dan sonra askeri sosyoloji alanında en önemli ilerlemenin İsrail'de gerçekleştiğini söylemek abartılı bir yorum olmayacaktır. 1980'lerde bu alanda ciddi bir atılım yapıldığı görülmektedir. Bu yıla kadar yapılan az sayıda araştırma daha ziyade sivil-asker ilişkileri üzerine odaklanmışken bu tarihten sonra hem araştırma ve yayın sayıları hem de konu çeşitliliği artış göstermiştir. Üstelik araştırmaların birçoğu İngilizce olarak yayınlanmıştır.[63] Bu alanda uluslararası kabul görmüş birçok İsrailli askeri sosyolog vardır. Askeri sosyoloji İsrail'de diğer

[61] Caforio ve Hong, "Some Historical Notes", 27-28.

[62] Yuko Kurashina, "Military Sociology in Japan", içinde *Armed Forces and International Security: v. 5: Global Trends and Issues*, ed. Jean Callaghan and Franz Kernic (Münster: LIT Verlag, 2003), 151; Hitoshi Kawano, "The Expanding Role of Sociology at Japan National Defense Academy: From None to Some and More?", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 122-144.

[63] Eyal Ben-Ari, Daniel Maman and Zeev Rosenhek, "Military Sociological Research in Israel", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline,* ed. G. Kümmel ve A.D.Prüfert (Baden-Baden: Nomos, 2000), 91-93.

ülkelerden bağımsız bir şekilde tamamen ülkenin kendi güvenlik meseleleri doğrultusunda gelişmiştir. Bu ülkede de diğer yerlerde olduğu gibi askeri sosyologlar arasında akademisyenlerin yanı sıra askerler de vardır.[64]

TÜRKİYE'DE ASKERİ SOSYOLOJİ ÇALIŞMALARI

Türkiye'de askeri sosyolojinin kurumsal anlamda tanınması ancak 2018 yılında Milli Savunma Üniversitesi'nde bu alanda yüksek lisans programının açılması ile mümkün olmuştur. Ancak geçmişte "Türk askeri sosyolojisi" örnekleri olarak değerlendirilebilecek bireysel çabalardan söz edilebilir. Bunların bir kısmı dönem itibariyle tamamen sürpriz niteliğinde eserlerdir. Bir kısmı ise sosyoloji disiplinine akademik bir katkı amacı dışındaki saiklerle yazılmıştır. Bu noktada gazeteci kökenli yazarlar ön plana çıkmaktadır. Son yıllarda özellikle sivil-asker ilişkileri, subaylar grubu, zorunlu askerlik gibi konular üzerine önemli araştırmalar yayımlanmıştır. Ancak bu çalışmanın kapsamı itibariyle sadece askeri sosyolojinin Türkiye'deki durumunu yansıtan bazı çalışmalara yer verilecektir.

Türkiye'de askeri sosyoloji teriminin ilk defa kullanıldığı yayım 1939 yılında bir subay tarafından yazılan ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından faydalı görüldüğü ibaresi taşıyan "Ordu Sosyolojisi Yolunda Bir Deneme" adlı kitaptır.[65] Yazar, kitabın amacı ve askeri sosyolojinin gerekliliğini açıkça vurgulamaktadır. Ancak bilimsel metodolojiden uzak bir biçimde kaleme alınmış ve mevcudun analizinden ziyade temenniler ifade eden bir üslupla yazılmıştır. Her ne kadar bunun birinci cilt olduğu belirtilse de devamının gelmediği bilinmektedir. 1939 gibi erken bir tarihte bu isimle bir kitap yazmak azımsanacak bir çaba değildir. Bu tarihte askeri sosyoloji veya ordu sosyolojisi kavramının kullanıldığına dair bir bilgi en azından bizde mevcut değildir. Yazarın bu başlığı ve konu seçimini nasıl yaptığına dair bir bilgiye ulaşmak da mümkün olmamıştır. Dolayısıyla bu konuda spekülasyondan öte bir yorumda bulunmak mümkün değildir. Bu kitaptan sonra uzun yıllar askeri sosyoloji ile ilgili bir çaba görülmemiştir. Harp Okulu müfredatına Davranış Bilimleri adı altında sosyoloji, psikoloji ve liderlik dersleri ancak 1969'da eklenmiştir.[66]

Türk askeri sosyolojisinin ilk örnekleri olarak kabul edilebilecek çalışmalar genellikle ordunun profesyonel asker grubunu oluşturan subay ve astsubaylar üzerine yapılmıştır. Örneğin Ahmet Taner Kışlalı'nın subay ve astsubayların toplumsal kökenleri üzerine araştırması bu alanda ilklerden birisidir. Bu çalışma üniversitede okuyan asker çocukları vasıtasıyla gerçekleştirilmiş ve ancak 239 subay ve 531 astsubaya ulaşılabilmiştir.[67] Daha sonra 80'li yıllarda gazeteci kökenli araştırmacıların çalışmaları gündeme gelmiştir. Örneğin Mehmet Ali Birand'ın "Emret Komutanım" kitabı her ne kadar yazar bu amaçla yola çıkmış olmasa da birçok yönüyle bir askeri sosyoloji çalışması olarak değerlendirilebilir. Birand'ın giriş bölümündeki şu ifadesi sarih bir şekilde bunu ortaya koyar: "[…] oysa aynı toplum, bu dev kuvveti yöneten yaklaşık 70 bin kişilik subay-astsubay çekirdeğini pek tanımaz. Dünyanın başka hiçbir uygar ülkesinde, bu kadar iç içe yaşanan,

[64] Caforio ve Hong, "Some Historical Notes", 29.

[65] Ş.G. Erker, *Ordu Sosyolojisi Yolunda Bir Deneme* Cilt 1, (İstanbul: Bürhaneddin Matbaası, 1939).

[66] Mesut Uyar, A. Kadir Varoğlu, "In Search of Modernity and Rationality: The Evolution of Turkish Military Academy Curricula in a Historical Perspective", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 193.

[67] Ahmet Taner Kışlalı, "Türk Ordusu Toplumsal Kökeni Üzerinde Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 29, no. 2 (1974): 89-105.

ancak az tanınan bir başka ordu yoktur."[68] Benzer şekilde Nail Güreli'nin "Astsubaylar" kitabı da örnek gösterilebilir.[69] Sonraki yıllarda karşımıza bir doktora tezi çıkmaktadır. 1998 yılında hazırlanan tez, "Savaş Sosyolojisine Türkiye Açısından Bir Yaklaşım" ismini taşımaktaydı. Her ne kadar tezin başlığı savaş sosyolojisi olsa da aslında içerik itibariyle askeri sosyolojiden bahsetmektedir ve kullanılan tüm kaynaklar askeri sosyologlara aittir. Yazar giriş kısmında "Janowitz ve Moskos gibi önemli isimlerin temsil ettiği savaş sosyolojisi, yepyeni bir bilimsel disiplindir. Türkiye'ye tanıtılması ve Türkiye açısından teori ve metodolojisi yerine oturtularak derinlemesine gelişimi, acil bir bilimsel gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır."[70] tespiti ile aslında askeri sosyoloji için bugün de arzu edilen hedefi ortaya koymaktadır. Ancak o dönemin şartları içerisinde muhtemelen askeri sosyoloji yerine savaş sosyolojisi teriminin kullanıldığı değerlendirilmektedir.

Bu dönemden sonra kurumsal çabaların başladığı görülmektedir. Ancak bu çabaların birkaç asker-akademisyenin kişisel gayretleri sonucunda ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Bu kapsamda Kara Harp Okulu öğretim üyeleri ilk defa 2002'de yabancı askeri sosyologlarla temas kurmuşlardır. Daha sonra 2003'te her ne kadar adı bilinçli bir biçimde "Uluslararası Liderlik Sempozyumu" olarak konulmuş olsa da tam anlamıyla bir askeri sosyoloji sempozyumu olarak disiplinlerarası bir yaklaşımla Kara Harp Okulu bünyesinde düzenlenmiştir. 2004'te RC01 '*Armed Forces and Conflict Management*' ara toplantısı Ankara'da yapılmıştır.[71] Askeri sosyolojinin Türkiye'de çok büyük oranda "sivil-asker ilişkileri"nden ibaret görülmesinin bir sonucu olarak 2005 yılında Huntington'ın "*The Soldier and State*" kitabının Türkçe baskısı yayımlanmıştır. Halen ordu ile ilgili yapılan çalışmaların çok büyük çoğunluğu sivil-asker ilişkileri ile ilgilidir. Askeri sosyolojinin diğer araştırma konuları ile ilgili pek yayın olmaması bu alt-disiplinin eksik ve yanlış yorumlanmasına neden olmaktadır. Örneğin, asker aileleri, emekliler, subay eğitimi, askeri kültür-milli kültür ilişkisi, uyum (*cohesion*), kadın askerler gibi konularda neredeyse hiç çalışma yapılmamıştır. Bu konu bir yönü ile Türkiye'de ordunun araştırmaya nispeten kapalı olması ve dolayısıyla bilgiye erişim zorluğu ile alakalıdır diğer yönü ile sivil-asker ilişkileri alanında kalem oynatmanın kolaylığından kaynaklanmaktadır. Sonuçta sivil-asker ilişkileri alanında ordu içinden izin alma ihtiyacı duymadan veya ordunun birincil kaynaklarına pek muhtaç olmadan araştırma yapılabilir. Hele bu araştırma, üst yönetim seviyesindeki karar alma mekanizmaları ile ilgili ise çok daha kolay yürütülebilmektedir.

Sonuç olarak, mevcut durumda Türkiye'de askeri sosyolojinin sivil-asker ilişkilerinin dar kapsamlı[72] çalışmalarının önüne geçemediğini söylemek çok iddialı bir tespit olmayacaktır. Dolayısıyla bir Türk askeri sosyolojisinden bahsetmek için henüz çok erkendir. Askeri sosyoloji el kitabının 2017 gibi çok geç bir tarihte Türkçeye çevrilmiş olması da bunun bir göstergesidir. Hatta ilk askeri sosyoloji doktora tezi olarak sunulan çalışmanın da "ABD Sivil-Asker İlişkileri"[73] üzerine

[68] Mehmet Ali Birand, *Emret Komutanım* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986).

[69] Nail Güreli, *Astsubaylar* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991).

[70] Sinan Çaya, *Savaş Sosyolojisine Türkiye Açısından Bir Yaklaşım*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara, 1998).

[71] Uyar ve Varoğlu, agm, 196-197.

[72] Sivil-asker ilişkilerinin geniş tanımında ordu ile hükümet arasındaki ilişkinin yanı sıra ordu ile toplum, subaylar grubu ile elitler ve silahlı kuvvetler ile ekonomik çıkarlar arasındaki ilişkiler de ele alınır. Türkiye'deki sivil-asker ilişkileri araştırmaları ise çoğunlukla ordu ile siyasi irade arasındaki karar alma mekanizmalarına odaklanmaktadır. Detaylı bilgi için bakınız: Jacques van Doorn, "Armed Forces and Society: Patterns and Trends", içinde *Armed Forces and Society: sociological essays*, ed. Jacques van Doorn (Lahey: Mouton, 1968), 39-51 ve James Burk, "Theories of Democratic Civil-Military Relations", *Armed Forces & Society* 29, no. 1 (2002): 7-29.

[73] Adem Başpınar, *Amerika Birleşik Devletleri'nde Sivil-Asker İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Programı, (İstanbul, 2019).

yapıldığı görülmektedir. Türkiye'de askeri sosyolojinin içinde bulunduğu bu durumun kurumsal seviyede üniversiteler ve ordunun ve doğal olarak askerler ve akademisyenlerin ortak çabası ile gelişeceği değerlendirilmektedir. Nitekim 2018 yılında Milli Savunma Üniversitesi bünyesinde askeri sosyoloji yüksek lisans programının açılması bu alanda umut verici bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Askeri sosyolojinin gelişmesi hem ordu için hem de üniversite için faydalı sonuçlar ortaya çıkarabilir. Ordu, daha isabetli düzenlemeler yaparak etkinliğini arttırabilir, üniversite ise bu alanda görünürlüğünü artırarak diğer ülkeler seviyesine ulaşabilir. Örneğin uyum (*cohesion*), muharebe motivasyonu, askeri kültür, subay eğitimi, profesyonel orduya geçiş ile ilgili araştırmalar hem kurumsal ihtiyaçları karşılayabilir hem de askeri sosyolojinin gelişimini sağlar. Bu tarz çalışmaların bir diğer önemli faydası ise birbirini anlayan sivil ve asker uzmanların yetiştirilmesidir. Eğer geleceğin askeri sosyologları bugüne kadar olduğu gibi alanı sadece sivil-asker ilişkileri ile sınırlı tutarsa muhtemelen bir Türk askeri sosyolojisinden bahsetmek mümkün olmayacaktır.

SORUNLAR VE GELECEK ÜZERİNE

Soğuk Savaş döneminde askeri sosyoloji hem ordu hem de üniversite tarafından genellikle şüphe ile karşılanan bir alan olmuştur. Vietnam Savaşı ve sonrasındaki ortam bu yaklaşımı daha da güçlendirmiştir. Ordu, her şeyden önce askeri sosyolojinin kendisi açısından sağlayacağı faydayı fark etmemiş veya görmezden gelmiştir. Üniversiteler ise askeri sosyolojiyi toplumun militarizme kaymasına yol açacak bir bilim dalı olarak algılamışlardır.[74] Bu durum o dönemlerde askeri sosyoloji ile ilgilenen uzman sayısının diğer alanlarla karşılaştırıldığında ne kadar az olduğunu da açıklamaktadır. Bu hususla bağlantılı olan bir diğer sorun alanı ise ordu üzerine araştırma yapmanın güçlüğüdür. Bunun en önemli nedeni orduların gizlilik politikaları ve araştırma sonucunda ortaya çıkması muhtemel istenmeyen sonuçların yayımlanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak birçok ülkede bu durum ordu ile üniversiteler arasındaki iş birliği sayesinde çözülmüştür. Akademisyenler hem disiplinin gerektirdiği özgürlük içinde çalışmalarını yayımlayabilmişlerdir hem de ordunun veya siyasi iktidarların ihtiyaç duyduğu raporları sağlamışlardır. Bazı ülkelerde bu disipline karşı var olduğu söylenen ön yargıyı aşmak için askeri okullarda askeri sosyoloji ders konuları farklı branşların altına eklenmiştir.

Askeri araştırmalarda doğrudan ordunun ya da ordu destekli araştırma kurumlarının baskın olduğu görülmektedir. Ancak bu durum askeri sosyolojinin bağımsız bir disiplin olmadığı ya da artık ömrünü doldurduğu anlamına gelmez. Gittikçe artan oranda profesyonel orduya geçişle birlikte toplumların ordunun sivil kontrolü üzerindeki rolünün azalması askeri sosyologlara olan ihtiyacı arttırmaktadır. Zorunlu askerlik döneminde toplumun ordu ile ilgili meselelere olan doğal ilgisi nedeniyle bu durum siyasi iradenin askeri konulardaki kararları üzerinde bir baskı oluşturmaktaydı. Bu durumun değişmesi ile birlikte ortaya çıkan boşluğu doldurmak için askeri sosyologlara daha çok iş düşmektedir.[75] Askeri sosyoloji veya genel anlamı ile silahlı kuvvetler ve toplum arasındaki ilişkilere odaklanan uzman sayısındaki artış yukarıdaki tespiti desteklemektedir.

[74] Gerhard Kümmel and Andreas D. Prüfert, "The Richness of Military Sociology: An Introduction", içinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert (Baden-Baden: Nomos, 2000), 7-8; Segal ve Ender, agm, 9; Moelker ve Soeters, agm, 45-46.

[75] Yagil Levy, "Time for Critical Military Sociology", *Res Militaris* 5, no. 2 (Yaz 2015): 4.

2005 itibariyle IUS, ERGOMAS ve ISA RC01 toplam üye sayısı 500 civarında[76] iken bu rakam günümüzde 1500'ün üzerine çıkmıştır.[77]

Yeni araştırma alanları veya farklı teorik ve metodolojik gelişimler de bu anlamda disiplinin geleceği için gündemdedir. Mesela Eric Ouellet[78] ve Yagil Levy[79] disiplinin gelişimi için eleştirel askeri sosyolojinin devreye girmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Ayrıca Ouellet, askeri sosyolojinin, güvenlik çalışmaları ile birleşerek kendine yeni bir yön çizebileceğini belirtmektedir. Askeri sosyolojinin teorik altyapısının geliştirilmesi ise başka bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Siebold, disiplinin tek teorik tartışmasının Moskos tarafından ortaya atılan kurum/meslek (institutional/occupational) modeli olduğunu ancak bunun yeterli olmadığını ve askeri sosyolojinin sağlıklı gelişimi için yeni teoriler ve başlıca araştırma konularının geliştirilmesi gerektiğini beyan etmektedir. Bu şekilde askeri sosyolojinin özü olarak tanımlanabilecek teori ve temalar ile birlikte disiplinin genel sosyolojiye katkı sağlayabileceğini belirtmektedir.[80] Soeters karşılaştırmalı analizlerin önemini vurgulamaktadır. Askeri görevlerin anlaşılması ve analizi için farklı seviyelerde (mikro-mezo-makro) aynı anda meydana gelen olayların gözlemlenmesi ve bunun ancak askerlerin ve bu alanda çalışan akademisyenlerin iş birliği ile mümkün olabileceğini öne sürmektedir. Kısaca gerçek bir araştırma için teori ve pratik arasındaki boşluğun doldurulması gerekmektedir. Bu durumda muharebe alanında sıcak çatışma sırasındaki sosyolojik araştırmalara yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir.[81]

Türkiye açısından bakıldığında çok daha geniş akademik fırsatlarla dolu bir manzara ortaya çıkmaktadır. Geçmişteki araştırmaların neredeyse tamamının sivil-asker ilişkilerine odaklanması nedeniyle diğer araştırma konuları bakir kalmıştır. Bu alanlarda sayısız fırsat akademisyenlerin önünde durmaktadır. Ayrıca son yıllarda yürütülen ülke içi ve dışı askeri operasyonlar özgün araştırmalar için fırsat sunmaktadır. Dolayısıyla Türk askeri sosyolojisinin mevcut duruma rağmen yakın gelecekte önemli bir disiplin olarak ortaya çıkma potansiyeli vardır. Bu alanda akademik bir platformun kurulması disiplinin gelişimini hızlandıracaktır.

SONUÇ

Temelleri 19.yüzyıl ikinci yarısı ile 20.yüzyıl başında atılan ve kuruluşunu II. Dünya Savaşı sonrası dönemde tamamlayan askeri sosyolojinin Avrupa ve Amerika'da hem üniversiteler hem de ordular tarafından bir alt-disiplin olarak kabul edildiği ve bu alandaki araştırmaların her geçen gün artış gösterdiği görülmektedir. Bu bölgeler haricinde dünyanın değişik ülkelerinde de bu alanın gelişimi için çalışmalar yapılmaktadır. Birçok ülke askeri sosyoloji derslerini hem askeri okullarda hem de üniversitelerde müfredata dahil etmiştir. Bu anlamda Türkiye'nin geri planda kaldığı bir gerçektir. Hem üniversitelerin hem de ordunun alana gösterdiği ilgi ancak 2000'lerden sonra canlanmaya başlamıştır. Konuyla ilgilenen sivil veya asker akademisyen sayısı yeterli düzeyde

[76] Igor V. Obraztsov, "Military Sociology in Russia: Origins, Traditions, and Prospects", 62.

[77] IUSAFS Sekreteryası (Eric S. Morse) ile e-posta görüşmesi, 15 Ocak 2020. Sadece IUSAFS'in üye sayısı 1421'dir. Bu üyelerin dörtte biri sosyolog, dörtte biri siyaset bilimci, diğerleri ise psikolog, tarihçi, uluslararası ilişkiler uzmanları, istatistikçiler gibi farklı alanlardan oluşmaktadır.

[78] Ouellet, *age*, 16.

[79] Levy, agm, 4.

[80] Guy Siebold, "Core Issues and Theories of Military Sociology", *Journal of Political and Military Sociology* 29, (2001): 141.

[81] Soeters, "*Sociology and Military Studies: Classical and …*", 201.

değildir. Ancak yüksek lisans programlarının açılması sayesinde gelecekte durumun değişeceği öngörülmektedir. Bu gelişme sadece ulusal literatüre katkı sağlamayacak, ordunun kendisi ve siyasi karar alıcılar açısından da faydalı olacaktır. Ordu ile ilgili meselelerde herkesin bir fikri vardır ama gerçekte ne olduğunu çok az kişi bilir. İşte bu bilgisizliği telafi etmenin yollarından birisi askeri sosyolojinin gelişimidir. Türkiye'de sivil-asker ilişkilerinin dar kapsamlı çalışmalarına sıkışan askeri sosyolojiyi genişletmek ve geliştirmek zorlu ancak bir o kadar da akademik fırsatlarla dolu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda Türk Savaş Çalışmalarının savaşı ve orduyu bütün yönleriyle ele alacak bir platform olarak ortaya çıkması umut verici bir gelişmedir.

KAYNAKÇA

Babin, Nehama Ella and Segal, David R. "Institutional Change in Armed Forces at the Dawning of the 21st Century". İçinde *Military Sociology: Global Perspectives*, ed. Leena Parmar, 51-88. Jaipur: Rawat Publications, 1999.

Başpınar, Adem. "Sosyolojinin Konusu Olarak Ordu ve Asker: Askeri Sosyoloji", *Sosyoloji Dergisi* 3, no. 24. (2012/1): 279-314.

Başpınar, Adem. *Amerika Birleşik Devletleri'nde Sivil-Asker İlişkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Programı, İstanbul, 2019.

Ben-Ari, Eyal, Maman, Daniel and Rosenhek, Zeev. "Military Sociological Research in Israel". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel ve A.D.Prüfert, 91-115. Baden-Baden: Nomos, 2000.

Birand, Mehmet Ali. *Emret Komutanım*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986.

Boëne, Bernard. "Teaching Sociology at Saint-Cyr, 1983-2004 and Beyond A Personal Account", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 16-35.

Boëne, Bernard. "Social Science Research, War and the Military in the United States: An Outsider's View of the Field's Dominant National Tradition". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert, 149-253. Baden-Baden: Nomos, 2000.

Burk, James and Segal, David R. "Editor's Introduction". İçinde *Military Sociology*, ed. David R. Segal and James Burk, Cilt 1, xxv-xlvii. London: SAGE Publications, 2012.

Burk, James. "Morris Janowitz and the Origins of Sociological Research on Armed Forces and Society", *Armed Forces and Society* 19, no. 2 (1993): 167-185.

Burk, James. "Theories of Democratic Civil-Military Relations", *Armed Forces & Society* 29, no. 1 (2002): 7-29.

Caforio, Giuseppe. "Introduction", *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio, Marina Nuciari, 2. Basım, 1-7. Cham, Switzerland: Springer International Publishing, 2018.

Caforio, Giuseppe. "Introduction: The Interdisciplinary and Cross-National Character of Social Studies on the Military-The Need for Such an Approach". İçinde *Social Sciences and the Military: An Interdisciplinary Overview*, ed. Giuseppe Caforio, 1-20. Abingdon: Routledge, 2007.

Caforio, Giuseppe and Nuciari, Marina. "Conclusion: Themes and Issues of the Sociology of the Military". İçinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio and Marina Nuciari, 2. Basım, 615-622. Cham, Switzerland: Springer International Publishing, 2018.

Caforio, Giuseppe and Hong, Doo-Seung. "Some Historical Notes" İçinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio and Marina Nuciari, 2. Basım, 9-31. Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018.

Caforio, Giuseppe. "Military Sociological Research in Italy". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D. Prüfert, 116-127. Baden-Baden: Nomos, 2000.

Çaya, Sinan. *Savaş Sosyolojisine Türkiye Açısından Bir Yaklaşım*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998.

Clever, Molly. *Sociology of War,* https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0161.xml, Erişim tarihi: 21 Aralık 2019.

Crabb, Tyler and Segal David R. "Comparative Systems of Analysis: Military Sociology in the United States and Europe". İçinde *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio and Marina Nuciari, 2. Basım, 61-86. Cham, Switzerland: Springer International Publishing AG, 2018.

Dandeker, Christopher. "Armed Forces and Society Research in the United Kingdom: A Review of British Military Sociology". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel and A.D, 68-90. Prüfert, Baden-Baden: Nomos, 2000.

ERGOMAS, https://ergomas.ch/index.php/working-groups, Erişim tarihi: 20 Aralık 2019

Erker, Ş.G. *Ordu Sosyolojisi Yolunda Bir Deneme,* Cilt 1. İstanbul: Bürhaneddin Matbaası, 1939.

Güreli, Nail. *Astsubaylar*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1991.

Harries-Jenkins, Gwyn and Moskos, Charles. "Trend Report: Armed Forces and Society", *Current Sociology* 29, no. 3 (1981): 1-76.

Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. New York: Vintage Books, 1957.

ISA, https://www.isa-sociology.org/en/research-networks/research-committees, Erişim Tarihi: 19 Ocak 2020.

Janowitz, Morris. "Armed Forces and Society: A World Perspective". İçinde *Armed Forces and Society: Sociological Essays*, ed. Jacques van Doorn, 15-38. Lahey: Mouton, 1968,

Janowitz, Morris. *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*. New York: Free Press, 1960.

Kawano, Hitoshi. "The Expanding Role of Sociology at Japan National Defense Academy: From None to Some and More?", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 122-144.

Kışlalı, Ahmet Taner. "Türk Ordusu Toplumsal Kökeni Üzerinde Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 29, no. 2 (1974): 89-105.

Klein, Paul. "Sociology and the Military in Germany". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel ve A.D. Prüfert, 44-54. Baden-Baden: Nomos, 2000.

Kurashina, Yuko. "Military Sociology in Japan". İçinde *Armed Forces and International Security: Global Trends and Issues*, ed. Jean Callaghan and Franz Kernic, 151-156. Münster: LIT Verlag, 2003.

Kümmel, G. "A Soldier Is a Soldier Is a Soldier!? The Military and Its Soldiers in an Era of Globalization", *Handbook of the Sociology of the Military*, ed. Giuseppe Caforio, (New York: Springer, 2006), 417-433.

Kümmel, Gerhard and Prüfert, Andreas D. "The Richness of Military Sociology: An Introduction". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. Gerhard Kümmel and Andreas D. Prüfert, 7-10. Baden-Baden: Nomos, 2000.

Levy, Yagil. "Time for Critical Military Sociology", *Res Militaris* 5, no. 2 (2015): 1-8.

Martin, Michel Louis. "French Military Sociological Research: A Still Promising Field". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. Gerhard Kümmel and Andreas D. Prüfert, 22-43. Baden-Baden: Nomos, 2000. Moelker, Joseph Soeters

Moelker, René and Soeters, Joseph. "Van Doorn and Beyond: From Teaching Sociology to Interdisciplinary, Problem-Based Learning in Dutch Officer Training", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 36-48.

Morse, Eric S. IUSAFS Sekreteryası, elektronik posta görüşmesi, 15 Ocak 2020.

Obraztsov, Igor V. "Military Sociology in Russia: Origins, Traditions, and Prospects". İçinde *New Directions in Military Sociology*, ed. Eric Ouellet, 61-92. Whitby, Ontario: de Sitter Publications, 2005.

Obraztsov, Igor V. "Teaching Sociology in Military Educational Institutions of Russia", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 162-179.

Ouellet, Eric. *New Directions in Military Sociology*. Whitby, Ontario: de Sitter Publications, 2005).

Ryan, Joseph W. *Samuel Stouffer and the GI Survey: Sociologists and Soldiers during the Second World War*. Knoxville: University of Tennessee Press, 2013.

Segal, David R. and Ender, Morten G. "Sociology in Military Officer Education", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 3-15.

Segal, David R., "Military Sociology". İçinde *21st Century Sociology,* ed. Clifton D. Bryant, Dennis L. Peck, 353-360. California: Sage Publications, 2007.

Siebold, Guy. "Core Issues and Theories of Military Sociology", *Journal of Political and Military Sociology* 29, (2001): 140-159.

Smith, Irving. "Military Sociology". İçinde *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ed. George Ritzer, 3040-3043. Malden: Blackwell Publishing, 2007.

Soeters, Joseph. "Military Sociology in the Netherlands". İçinde *Military Sociology: The Richness of a Discipline*, ed. G. Kümmel ve A. D. Prüfert, 128-139. Baden-Baden: Nomos, 2000.

Soeters, Joseph. *Sociology and Military Studies: Classical and Current Foundations*. New York: Routledge, 2018.

Soeters, Joseph, Shields, Patricia M. and Rietjens, Sebastiann. *Routledge Handbook of Research Methods in Military Studies*. Abingdon: Routledge, 2014.

Sociological center of the Russian Federation Armed Forces, Ministry of Defence of the Russian Federation, https://eng.mil.ru/en/science/sociological_center.htm, Erişim tarihi: 18 Aralık 2019.

Stouffer, Samuel A. et al. *The American Soldier: Adjustment During Army Life*, *Studies in Social Psychology in World War Vol I*. New York: Science Editions, 1965.

Swarts, Jonathan. Journal of Political and Military Sociology editörü ile elektronik posta görüşmesi, 16 Ocak 2020.

Uyar, Mesut and Varoğlu, Abdülkadir. "In Search of Modernity and Rationality: The Evolution of Turkish Military Academy Curricula in a Historical Perspective", *Armed Forces & Society* 35, no. 1 (Ekim 2008): 180-202.

Van Doorn, Jacques. "Armed Forces and Society: Patterns and Trends". İçinde *Armed Forces and Society: Sociological Essays*, ed. Jacques van Doorn, 39-51. Lahey: Mouton, 1968.

View publication stats